

INTERFERIRANJE SLAVENSKE MITOLOGIJE U KNJIŽEVNOSTI ZA DJECU

Mišanović, Nensi

Undergraduate thesis / Završni rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:960713>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**INTERFERIRANJE SLAVENSKE MITOLOGIJE U
KNJIŽEVNOSTI ZA DJECU**

NENSI MIŠANOVIĆ

Split, 2025.

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Preddiplomski studij za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Tradicijska kazivanja

**INTERFERIRANJE SLAVENSKE MITOLOGIJE U KNJIŽEVNOSTI ZA
DJECU**

Student: Nensi Mišanović

Mentor: Doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber

Split, 2025.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. SLAVENSKA MITOLOGIJA.....	2
1.1. Slavska povijest	2
1.2. Stvaranje svijeta.....	3
1.3. Bogovi	4
1.4. Božice	6
1.5. Ostala nadnaravna bića.....	8
1.5.1. Vile	8
1.5.2. Divovi.....	8
1.5.3. Domovoj/ Domaći	9
1.5.4. Lesnik.....	9
1.5.5. Kikimora.....	9
1.5.6. Baba Jaga	10
2. ELEMENTI SLAVENSKE MITOLOGIJE U DJELIMA DJEČJE HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI	11
2.1. IVANA BRILIĆ- MAŽURANIĆ - Priče iz davnine.....	11
2.1.1. Kako je Potjeh tražio istinu.....	11
2.1.2. Ribar Palunko i njegova žena	13
2.1.3. Regoč.....	14
2.1.4. Šuma Striborova.....	15
2.1.5. Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica.....	16
2.1.6. Lutonjica Toporko i devet župančića.....	17
2.1.7. Sunce djever i Neva Nevičica	18
2.1.8. Jagor	19
2.2. VLADIMIR NAZOR- Veli Jože	21
2.3. NADA IVELJIĆ- Šestinski kišobran.....	23
2.3.1. Mogut.....	23
2.3.2. Glinenko	24
2.4. JASNA HORVAT- Krijesnici.....	26
2.5. SANJA LOVRENČIĆ- Hrvatske narodne bajke	29
2.5.1. Mladić i vražji car.....	29
2.5.2. Mala vila	30
ZAKLJUČAK.....	31
SAŽETAK	32
ABSTRACT.....	33
LITERATURA.....	34

UVOD

Slavenska mitologija, iako manje poznata i istražena poput drugih mitologija npr. grčke, rimske ili nordijske, predstavlja bogat izvor priča, vjerovanja i simbola koji su duboko ukorijenjeni u povijest i kulturu slavenskih naroda. Njena složenost i mistika ogleda se kroz raznolike mitološke motive, od božanstava i nadnaravnih bića do prirodnih fenomena koji su personificirani. Osim što ovi motivi predstavljaju osnovu za razumijevanje svjetonazora i tradicije starih Slavena, služe i kao nadahnuće za književno stvaralaštvo, osobito u dječjoj književnosti.

Rad se bavi interferencijom slavenske mitologije u književnosti za djecu, s osobitim naglaskom na djela hrvatskih autora poput Ivane Brlić-Mažuranić, Nade Iveljić, Jasne Horvat i Vladimira Nazora. Analizirajući njihova djela, nastoji se istražiti način na koji mitološki elementi pridonose stvaranju maštovitoga svijeta. Posebna pažnja posvećena je ulozi mitoloških bića poput vila, divova, Peruna, Svarožića i ostalih, koji na simboličan način prenose univerzalne vrijednosti i poruke.

Cilj je rada razmotriti kako književnost za djecu oblikuje razumijevanje vlastite kulturne baštine, obogaćuje dječju maštu i doprinosi očuvanju i njegovanju identiteta. Slavenska mitologija nije samo povijesni relikv, već i živ element suvremene književnosti koji kroz prilagodbu u modernim temama zadržava svoju relevantnost i doprinosi obrazovanju djece i mladih. U radu će se detaljno analizirati konkretni primjeri iz dječjih književnih djela koja koriste slavensku mitologiju kao temelj za priče, razmatrajući pritom njihove motive, likove te moralne i kulturne poruke koje nose.

1. SLAVENSKA MITOLOGIJA

1.1. Slavenska povijest

Jedan od iznenađujućih aspekata slavenske mitologije je taj što su pojmovi koje povezujemo s njom relativno novi, dok su slavenski narodi vrlo stari. Slaveni su bili izrazito velika i heterogena skupina plemena koja je započela svoju migraciju iz Karpatskih planina (današnja Rumunjska i Moldavija) tijekom 5. i 6. stoljeća. Proširili su se u svim smjerovima: zapadno prema Središnjoj Europi (današnja Češka Republika), sjeveroistočno prema današnjoj Rusiji i ostatku euroazijskih regija, sjeverno do baltičkih država te južno do Balkanskog poluotoka. Najstariji pisani zapisi o Slavenima dolaze od dvojice bizantskih pisaca iz 6. stoljeća: Prokopija, koji je na grčkom jeziku pisao o Sklavenima, potom od Jordanesa, koji je o slavenskim narodima pisao na latinskom jeziku. Jordanes opisuje pleme Veneti (prema kojem su talijanska regija Veneto i grad Venecija dobili ime) te ih u svom djelu „Getica” opisuje kao „mnogoljudan narod” čija naselja počinju na izvorištu Visle i zauzimaju „veliko prostranstvo zemlje”. Venete također opisuje kao pretke Anta i Sklavena, dva kasnija slavenska plemena. Prokopije je tvrdio da su Sklaveni i Anti u dalekoj prošlosti dijelili ime Sporoi. Prokopije je stare Slavene nazvao barbarima koji su vjerovali u jednog boga, „tvorca munje” (Perun), kojemu su prinostili žrtve. Živjeli su rasprostranjeno i stalno mijenjali naselja. U ratu su uglavnom bili pješaci sa štitovima, kopljima, lukovima te malim oklopom koji je bio rezerviran uglavnom za poglavice i njihov najuži krug ratnika (Charney i Slapšak, 2023: 8-10). Danas su mnoge slavenske svetkovine sinkretizirane s kršćanskim blagdanima: Jurjevo je povezano sa svetim Jurjem, a Ivanjski krijes s blagdanom svetog Ivana. Božićni običaji također su sačuvali elemente slavenskih vjerovanja o zimskom solsticiju, gdje paljenje vatre simbolizira pobjedu svjetla nad tamom (Botica, 1993: 74-75).

Slavenski narodi se dijele na tri glavne skupine ovisno o području kojeg su nastanili, a to su:

- Istočni Slaveni: Rusi, Bjelorusi i Ukrajinci
- Južni Slaveni: Hrvati, Srbi, Slovenci, Crnogorci, Bošnjaci, Makedonci, Bugari
- Zapadni Slaveni: Česi, Slovaci, Lužički Srbi, Poljaci, Kašubi, Slovinci ¹.

¹ Slaveni. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slaveni> Pristupljeno: 22.1.2025.

1.2. Stvaranje svijeta

Prije stvaranja svemira, prema slavenskom vjerovanju, postojala je samo beskrajna praznina ispunjena crnom silom tmine, poznata kao Pramrak. Tim beskonačnim bezdanom vladao je duh vječnosti, praotac svega postojećeg. U središtu tog prostora nalazilo se kozmičko zlatno Prajaje, u kojem je obitavao bog Rod, prouzročitelj života. Unutar jajeta, Rod je stvorio Ladu, božicu ljubavi, iz vlastite ljubavi i energije. Kada je jaje postalo pretijesno, njegova je ljuska pukla, a ljubav sadržana u njemu izlila se kroz pukotine, čime je Rod stvorio svemir i svijet. Svojom božanskom snagom odvojio je svjetlo od tame i dobro od zla, uspostavljajući sustav dualnosti u svemiru. Rod je zatim podijelio stvoreni svemir na tri svijeta²:

- Nav – carstvo mrtvih i duhovni svijet
- Jav – materijalni svijet
- Prav – prirodni zakon i božanska istina, koja upravlja svemirom i održava njegov sklad

Svijetovi su nastali od ljuske kozmičkog Prajajeta, dok je Rod, postupno rasipajući vlastito tijelo, postao gradivno tkivo svemira. Njegovo lice postalo je Sunce, prsa Mjesec, oči su oblikovale zvijezde, a obrve su se utjelovile u zoru i sumrak. Njegov dah postao je vjetar, suze kiša, misli noć, dok su dijelovi njegova bića postali elementi prirode. Na kraju stvaranja, prije nego što se raspršio u sve postojeće, Rod je stvorio prve bogove koji su nastavili održavati svemir prema zakonima Prava. Ovaj mit o stvaranju predstavlja duboko ukorijenjeno slavensko shvaćanje kozmosa, dualnosti i povezanosti svega što postoji³.

² Slavenska mitologija: Rađanje svijeta i prvi bogovi. Preuzeto s: <https://stak.foi.hr/blog/slavenska-mitologija-radanje-svijeta-i-prvi-bogovi> Pristupljeno: 24.1.2025.

³ Isto

1.3. Bogovi

Svarog, vrhovni bog svjetlosti (poznat i kao Staribog, Stari Vid, Višnji, Prabog, Praotac, Svaro, Uran, indijski Varuna, iranski Zaruana, grčki Uranos, latinski Uranus). Najmoćniji bog i praotac svih bogova koji predstavlja vječnu svjetlost. Svarog se smatra stvoriteljem, vrhovnim sudcem te vječnim putnikom. Povezuje ga s vatrom, kovačnicama i blistavim mjestima te ga se često izjednačava s grčkim bogom vatre i kovaštva, Hefestom (Blažević Krezić, 2022: 38).

Svarožić, bog ognja i ognjišta, sin je Svaroga i Vide te čuvar vatre koju je naslijedio od svoga oca. Predstavlja simbol rađanja i zaštitnika života. Naziv Svarožić često se koristi za označavanje sve božanske djece Svaroga. Iako čini dobro, Svarožić je sposoban izazvati i velike katastrofe, zbog čega je bio poštovan ne samo kao zaštitnik već i kao bog rata (Blažević Krezić, 2022: 140).

Perun, vrhovno božanstvo slavenske mitologije, često se uspoređuje s grčkim Zeusom zbog sličnih karakteristika. Oba su božanstva prikazivana kao snažni muškarci s bujnim bradama i nose titulu boga munje, oluje i groma. U kršćanskom folkloru Perun je najčešće bio poistovjećivan sa svetim Ilijom Gromovnikom. Međutim, ponekad se povezivao i sa svetim Mihovilom, a u nekim slučajevima čak i s kršćanskim Bogom. Budući da je hrast bio njegov zaštitni znak, Perunovi žrtvenici, hramovi i bogomolje najčešće su se gradili ispod starih hrastova, obično na uzvisinama. Njegov nebeski dvor simbolično zauzimao vrhove gora u okolini, koje su zbog svoje istaknutosti birane kao svetišta. Takva sveta mjesta morala su se uzdizati iznad vode, dok je voda protjecala ispod drva, na čijem je suhom vrhu Perun sjedio u obliku orla ili sokola (Blažević Krezić, 2022: 114). Jedno od takvih svetih mjesta je zasigurno brdo Perun nad Žrnovnicom kod Splita koje svojim dominantnim položajem nad morem i rijekom Žrnovnicom savršeno odgovara ovom obrascu. Na brdu Perun danas se nalazi više crkava, uključujući crkvu sv. Jure, što je značajno jer je sv. Juraj često zamjenjivao Peruna u kršćanskim predajama (Katičić, 2007: 99- 101).

Veles se smatra bogom podzemlja i tame, ali i glazbe, poezije i magije. Veles je zaštitnik stoke i pastira, često prikazivan s rogovima i ovčjom vunom, a simboliziraju ga zmija ili zmaj. Prije nego što je kažnjen progonstvom u podzemlje, Veles je često krao Perunovu stoku, djecu i ženu. Perun ga je progonio zemljom, napadao munjama i gromovima. S dolaskom kršćanstva, njegove negativne osobine pripisane su Sotoni, dok su pozitivne prenesene na različite svece. Velesov ekvivalent bi bio grčki bog podzemlja Had (Charney i Slapšak, 2023: 15). Najznačajniji je po tome što je glavni protivnik Peruna, a njihov božanski sukob jedna je od

ključnih predaja u slavenskoj mitologiji. Njihov sukob ne predstavlja borbu između dobrog i zlog boga, već odražava suživot prirodnih sila koje međusobno djeluju kako bi uspostavile ravnotežu (Blažević Krezić, 2022: 60-61).

Dažbog, drugi Svarogov sin, bog je Sunca, a ujedno je predstavljao i nebesku vatru. Prema vjerovanju, Svarog je iskovao Sunce te ga dao svome sinu da ga nosi po nebu. Postoje dva aspekta boga Dažboga. Prvi aspekt predstavlja njegovu dobroćudnu stranu u kojoj danju Sunce nosi preko neba, a drugi u kojoj noću Sunce nosi u podzemni svijet. Ovakav obrazac se može povezati sa Sunčevim godišnjim ciklusom, odnosno s ljetnim Suncem te zimskim Suncem (Blažević Krezić, 2022: 38-39).

Svetovid je četveroglavi bog rata, ali i svjetla i moći (Charney i Slapšak, 2023: 15). Svetovid je povezan s proricanjem, a njegov simbol bio je bijeli konj. Postoje različita tumačenja njegovog imena. Jedni smatraju da potječe iz čistih slavenskih elemenata te da Svetovid znači „onaj koji vidi sve“. Drugi tvrde kako ime vodi porijeklo od svetog Vida, kršćanskog monaha iz Korveje. Neki povjesničari ističu da „vit“ u njegovom imenu označava riječ, čineći ga božanstvom koje ljudima daje savjete. Postoji i mišljenje da „vit“ dolazi od riječi vitez, pri čemu Svetovid simbolizira svetog junaka ili moćnog viteza (Blažević Krezić, 2022: 143). Na Vidovoj gori na Braču prisutan je kult Svevida, jednog od glavnih slavenskih božanstava. O Vidovoj gori u narodu se prepričavaju legende koje brdo prikazuju kao ukleto. Proučavatelji slavenske mitologije s pravom u imenu prepoznaju zamjenu izvornog kulta slavenskog Svevida/Svetovida s kršćanskim kultom sv. Vida (Vidović Schreiber, 2012: 183).

Triglav je prikazan kao jedinstvo svijeta. On jaše crnoga konja te predstavlja planine i šume (Charney i Slapšak, 2023: 15). Svećenici su vjerovali da Triglav nosi povež preko očiju i usta kako bi spriječio svoj moćni pogled da vidi ljudske grijeh. Prema drugom tumačenju, njegova je snaga bila toliko velika da je pogledom mogao probiti zidove koji razdvajaju tri svijeta (Blažević Krezić, 2022: 167). Predstavljao je trojedinog boga koji je povezivao sve aspekte postojanja: fizički svijet (Jav), duhovni svijet (Nav) i kozmički red (Prav). Utjelovljavao je slobodu volje čovjeka u odabiru vlastitog puta, bilo da slijedi zakone prirode ili im se suprotstavlja⁴.

Jarilo, Jarovit ili Gerovit, bog je proljeća, plodnosti i vegetacije te bi svakim svojim silaskom s neba na zemlju donosio plodnost, a krajem ljeta bi se vratio na nebo. Jarilovi atributi

⁴ Slavenska mitologija: Rađanje svijeta i prvi bogovi. Preuzeto s: <https://stak.foi.hr/blog/slavenska-mitologija-radanje-svijeta-i-prvi-bogovi> Pristupljeno: 24.1.2025.

variraju u različitim tradicijama, premda ga većina najprije doživljava kao božanstvo proljeća i plodnosti, dok su mu ratnička obilježja dodana kasnije. Jarovit je zamišljen kako, odjeven u bijelo, jaše na bijelom konju, s krunom od cvijeća na glavi i snopom raženih klasova u ruci (Ledić, 1969: 197).

1.4. Božice

Lada je u slavenskoj mitologiji opisana je kao božica ljubavi, ljeta i žetve, ali i kao božica obilja, rada i prirode. Pripisivala joj se moć pokretanja svih plodonosnih nagona u prirodi. Poznato je da je bila štovana u svim slavenskim zemljama. Ladi su se često obraćali zaljubljeni, bilo sretni ili nesretni, kao i oni koji su željeli potomstvo, ali u tome nisu uspijevali (Ledić, 1969: 165). Lada je nasljednica božice Vesne, simbolizira buđenje prirode te ju se često povezuje sa suncem, jelenom, pijetlom, maslačkom, lipom i trešnjom⁵.

Danica, svijetla božica predvečerja, bila je visoko štovana među Slavenima. Prva zvijezda na večernjem nebu, poznata kao Večernja zvijezda ili Večernjača, sjaji na zapadu, gdje se otvaraju vrata noći. Osim što je simbol svjetlosti, kod Slavena je smatrana zaštitnicom ljudskog sna (Ledić, 1969: 79). Danica se često opisuje kao Sunčeva mlađa sestra ili kći te je vjerojatno povezana s božicom Moranom (Blažević Krezić, 2022: 42).

Zora, božica jutarnjeg svanuća, pojavljuje se na izmaku noći, donoseći svjetlost s istoka, gdje se otvaraju vrata novog dana. Kao Jutarnja zvijezda, Zora simbolizira početak i nadu. Njena svjetlost, premda kratkotrajna, najavljuje dolazak sunca. Zora, poznata i kao jutarnja Venera, opjevana je zbog svoje neusporedive, ali prolazne ljepote sna (Ledić, 1969: 79).

Vesna je božica proljeća, života i buđenja prirode. Često se tumači kao utjelovljenje topline, svjetlosti i obnove nakon zimskog sna. Vesna je bila štovana kao zaštitnica plodnosti i novih početaka. S dolaskom proljeća i prvim znakovima buđenja prirode, smatralo se da Vesna donosi radost, svježinu i životnu energiju. Njoj su se u čast održavale proslave i obredi koji su slavili pobjedu svjetla nad tamom i povratak plodnosti zemlji (Ledić, 1969: 155- 156). Vesna pomaže ljudima u oporavku od zimskih bolesti te usklađuje djelovanje srca i razuma. Podupire ljude u nastojanju da postanu bolji i potiče međusobnu slogu i harmoniju. U prikazima se često

⁵ Slavenska mitologija. Preuzeto s: <https://web-arhiva.skole.hr/os-popovac/slavenska.html> Pristupljeno: 20.2.2025.

pojavljuje s cvijetom u kosi, buketom cvijeća u lijevoj ruci, dok joj pored ramena stoji lastavica⁶.

Vida, jedna od najznačajnijih božica u slavenskoj mitologiji. Smatrana je suprugom praboga i stvoritelja svijeta Svaroga. Prema predajama, Vida je bila zaštitnica zaručnika i bračne harmonije. Mnoge djevojke obraćale su se božici Vidi u prošlosti, moleći za pomoć u ljubavi i sreću u braku. Njezina uloga simbolizira ideal ljubavi i zajedništva, a štovanje Vide bilo je povezano s obredima i ritualima koji su slavili ljubav, plodnost i obiteljsku sreću (Blažević Krezić, 2022: 67).

Morana, poznata i kao Mara, kći je boga Svaroga i božice Lade. U početku je bila božica plodnosti i majka svih živih bića, no s vremenom je preuzela ulogu glasnika bolesti i starosti. Simbolizira dva ključna godišnja doba prirodnog ciklusa: jedno povezano s životom i rastom, a drugo sa smrću i propadanjem. Kao božica smrti i ponovnog rađanja prirode, Morana/Mara posebno utjelovljuje kraj zime i dolazak proljeća. Uz to, povezuje se s ruralnim prostorima i mladim biljkama, naglašavajući cikličku prirodu života i prirode. Slaveni su priređivali maskare kako bi se zaštitili od Morane (Šilobod, 2024: 91)

Mokoš, zaštitnica žena i boginja plodnosti. Posebno je povezana s prirodnim ženskim poslovima, osobito pređenjem. Poznata je i pod imenom Mati-Syra-Zemlya, što u prijevodu znači Plodna Majka Zemlja. Prema nekim slavenskim legendama, bila je supruga boga Svaroga. Na njezin nagovor, Svarog je odlučio stvoriti biće nalik sebi te je udahnuo život hrastu, iz kojeg je nastao prvi čovjek. Mokoš je oživjela drugo biće, stvarajući tako prvu ženu. U njezinu čast, kipovi i idoli su se prali u vodi⁷.

Perunika, Strijelka, Svitogorka, Branimira i Janjina imena su koja narod povezuje s boginjom munje, svetog ognja, vjenčanja i vječne mladosti. Vjeruje se da je kći dobroćudnog diva Svitogora i supruga boga Peruna. Često se prikazuje s lukom i tobolem punim gromovitim strijelama⁸.

⁶ Slavenska mitologija: Rađanje svijeta i prvi bogovi. Preuzeto s: <https://stak.foi.hr/blog/slavenska-mitologija-radanje-svijeta-i-prvi-bogovi> Pristupljeno: 24.1.2025.

⁷ Slavenska mitologija. Preuzeto s: <https://web-arhiva.skole.hr/os-popovac/slavenska.html> Pristupljeno: 30.1.2025.

⁸ Izložba 2014: Boginje. Preuzeto s: https://emz.hr/wp-content/uploads/muzej_s_kauca/Izlozba-2014-boginje-Katalog.pdf. Pristupljeno: 10.2.2025.

1.5. Ostala nadnaravna bića

1.5.1. Vile

Vile se često prikazuju kao djeca Adama i Eve, koji su imali dvanaest kćeri. Kada je Bog došao kod njih, bili su posramljeni što imaju toliko kćeri pa su šest od njih sakrili. Kada ih je Isus pitao koliko kćeri imaju, Adam i Eva su prešutjeli polovicu. Bog je tada rekao: „Koliko vidljivih, toliko nevidljivih“, te su od te skrivene djece nastale vile (Dragić, 2017: 220). One su prikazane kao nadnaravna bića povezana s prirodom, planinama, šumama i vodenim izvorima. Opisane su kao izuzetno lijepe žene, obdarene magijskim moćima te sposobnošću pomaganja ili kažnjavanja ljudi, ovisno o njihovim djelima i odnosu prema prirodi. Vile su povezane s vjerovanjima o plodnosti, zdravlju i blagostanju. Njihovi plesovi u vilinskim kolima na livadama tumače se kao rituali koji utječu na plodnost tla i uspjeh žetve. Ako netko nehotice naruši ta kola, vjerovalo se da će ga vile kazniti bolešću ili nesrećom. Ovakvi motivi ukazuju na njihovu zaštitničku funkciju prema prirodi i ciklusima života (Botica, 1993: 72).

Prema predajama, vile nastanjuju različita mjesta poput oblaka, planina, šuma, polja, pećina, bunara, potoka, rijeka, jezera i mora. Na području Dalmacije, vjerovalo se da su njihova staništa bila na Biokovu, Mosoru, Omišu, Velebitu i Dinari, dok su otok Jabuku smatrali njihovim mjestom za odmor. Zbog različitih staništa, vile su podijeljene na Oblakinje, Planinkinje, Vodarkinje i Jezerkinje te se vjeruje da postoji devet različitih vrsta vila (Dragić, 2017: 220).

Prema Vasiljev (1928: 154) i Sučić (2013: 70- 74) postoje ove vrste vila:

- Planinske vile ili vile od gorice – žive u planinama i šumama.
- Vodene vile ili bereginje – obitavaju u rijekama, jezerima i izvorima.
- Oblakinje – žive u oblacima, povezane s gromovnikom Perunom.
- Morske vile – poznate i kao sirene, često pola žene, pola riba, ili se pojavljuju u obliku labuda.
- Vile bojovnice ili vilinje ratnice – kuju oružje i pomažu junacima u borbama.

1.5.2. Divovi

Divovi su prikazani kao značajna mitska bića u narodnoj predaji. Oni su obično povezani s prirodom i velikim geografskim značajkama, poput planina, rijeka ili stijena, koje se u mitologiji često tumače kao djela njihovih ruku. Divovi su bili poznati po svojoj golemoj snazi

i veličini, ali i po destruktivnoj moći, čime su predstavljali simbol neukrotivih sila prirode. Divovi u hrvatskoj mitologiji često se prikazuju kao graditelji, vjerovalo se da su oni podizali velike građevine, mostove i utvrde. U nekim predajama, divovi su se sukobljavali s ljudima, no ponekad su se spominjali i kao pomagači, koji bi svojim nadnaravnim sposobnostima pomagali junacima. Divovi su također često vezani uz određena mjesta u Hrvatskoj. Neki mitovi govore o divovima koji su živjeli na planinama poput Velebita ili Biokova (Sučić, 2013: 26- 28).

1.5.3. Domovoj/ Domaći

Slaveni su bili snažno vezani za svoj dom i obitelj. Štovali su i razne kućne duhove, među kojima je Domovoj ili Domaći bio najpoznatiji. Domovoj je živio iza ognjišta ili u kuhinjskoj peći, simbolično zadužen za blagostanje ukućana. Za Slavene je ognjište oduvijek bilo središte doma, što potvrđuju arheološka istraživanja. Osim što je služilo kao izvor topline i mjesto za pripremu hrane, ognjište je bilo i sveti prostor gdje su sahranjivani preci. Domovoja su smatrali najvažnijim pretkom obitelji i njenim osnivačem. Njegovo drugo ime, dedushka ili djedica, naglašava njegovu ulogu najstarijeg i najpoštovanijeg pretka. Prema vjerovanjima, nakon smrti osnivača obitelji, njegovo tijelo bi bilo sahranjeno ispod ognjišta, čime bi postao Domovoj, zaštitnik svojih potomaka (Šilobod, 2024: 132).

1.5.4. Lesnik

Lesnik, poznat i kao Lesovik, slavenski je šumski duh i gospodar šuma i divljih životinja. Njegovo ime na staroslavenskom jeziku znači „šuma“. Može poprimiti različite oblike, ali se najčešće pojavljuje kao medvjed. Od pojasa naviše ima ljudsko tijelo s rogovima na glavi, kozjim ušima i bradicom, dok mu je donji dio tijela kozji. Lesnik je naklonjen pastirima, pomaže im u čuvanju stoke i ujedno štiti divlje životinje (Šilobod, 2024: 139).

1.5.5. Kikimora

Kikimora je ženski kućni duh iz slavenske mitologije koji ima dualnu ulogu, ovisno o ponašanju ukućana. Postoje dvije glavne vrste Kikimore: jedna koja pomaže u kućanstvu i druga koja donosi nesreću. Prikazuje se kao žena, ponekad s kljunom kokoši ili patke, a u nekim verzijama ima i pseću njušku ili druge životinjske karakteristike. Može se pojaviti i kao starica, lijepa djevojka ili sluškinja. Vjerovalo se da Kikimora odražava stanje unutar kućanstva: ako je kuća uredna i skladna, može biti blagonaklona i pomoći u svakodnevnim

poslovima. No, ako u kući vlada nered ili su ukućani ispunjeni negativnom energijom, postaje osvetoljubiva.⁹

1.5.6. Baba Jaga

Baba Jaga je jedno od najpoznatijih i najsloženijih bića slavenske mitologije. Prikazana je kao starica s grotesknim fizičkim osobinama, dugim nosom, ostrim zubima i često strašnim, nadnaravnim moćima. Živi duboko u šumi, u kući koja stoji na kokošjim nogama i može se okretati. Ona nije isključivo zloćudna figura; u nekim pričama je prijeteća i opasna, dok u drugima djeluje kao mudra žena koja testira junake. Ako junak ili junakinja pokažu hrabrost, domišljatost ili poštuju njena pravila, može im pomoći savjetima, čarobnim predmetima ili moćima. S druge strane, ako je netko izazove ili joj se ne pokori, može ga pojesti ili mu zadati gotovo nemoguće zadatke. Baba Jaga utjelovljuje dualnost prirode jer je istovremeno stvaratelj i uništavatelj, čuvarica tajnog znanja, ali i prijatna. Često simbolizira granicu između svijeta živih i mrtvih, povezujući se sa slavenskim vjеровanjima o smrti i ponovnom rođenju. Također, njena uloga u pričama može predstavljati prijelazne rituale, posebno one povezane s odrastanjem i inicijacijom junaka (Armknrecht, Rudy i Forrester, 2017: 62- 68).

⁹ Mark, Joshua. Kikimora. Preuzeto s: <https://www.worldhistory.org/Kikimora/> Pristupljeno: 24.2.2025.

2. ELEMENTI SLAVENSKE MITOLOGIJE U DJELIMA DJEČJE HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

2.1. IVANA BRLIĆ- MAŽURANIĆ - Priče iz davnine

Ivana Brlić-Mažuranić¹⁰ (Ogulin, 18. travnja 1874. – Zagreb, 21. rujna 1938.) bila je hrvatska književnica, poznata i kao „hrvatski Andersen“. Kći je pravника Vladimira Mažuranića i unuka bana Ivana Mažuranića. Nakon udaje za Vatroslava Brlića preselila se u Slavonski Brod, gdje se posvetila pisanju. Autorica je pjesama, pripovijetki, romana, basni i bajki, te je prevodila i pisala eseje. Najpoznatija djela uključuju zbirke za djecu *Valjani i nevaljani* (1902.), *Škola i praznici* (1905.), te zbirku bajki *Priče iz davnine* (1916.) koja se temelji na slavenskoj mitologiji. Njezin roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1913.) postao je prototip hrvatskog dječjeg romana.

2.1.1. Kako je Potjeh tražio istinu

Jedan od najupečatljivijih likova u bajki *Kako je Potjeh tražio istinu* je zasigurno Svarožić, bog ognja i ognjišta¹¹, koji se pojavljuje u trenucima potrebe za vodstvom i prosvjetljenjem.

I ukaza im se prekrasno momče u blistavu odijelu, a oko njega zlatna kabanica trepti kao zlatan barjak. (Brlić- Mažuranić, 2018:12)

Ovaj prikaz Svarožića očit je simbol duhovne čistoće i moralne jasnoće. Njegovo blistavo odijelo i zlatna kabanica odražavaju povezanost sa suncem, izvorom života i energije. Kao bog svjetlosti, Svarožić u priči simbolizira vodiča koji ljudima ukazuje na pravi put i pomaže im u donošenju ispravnih odluka. Njegova pojava najavljuje ključne trenutke preobrazbe i spoznaje. Osim vizualnih elemenata, Svarožić ima i ulogu glasnika istine. Njegove riječi usmjeravaju braću prema njihovim dužnostima.

¹⁰Brlić-Mažuranić, Ivana. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/brlic-mazuranic-ivana> Pristupljeno: 3.2.2025

¹¹ Svarožić. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://enciklopedija.hr/clanak/svarozic>. Pristupljeno 23.2.2025.

Rekao sam ti, da ostaneš uz djeda svoga, dok mu ljubav ne vratiš, i da ga ne ostavljaš, dok on tebe ne ostavi. (Brlić- Mažuranić, 2018: 14)

U kontrastu sa Svarožićem, Bjesomar i njegovi bjesovi predstavljaju sile kaosa i tame. Oni su oličenje zlih duhova iz slavenske mitologije, koji ometaju ljude i potkopavaju njihovu čovječnost.

Bjesomar, vladar svih šumskih bjesova, povlačio se zorom kroz šumu, sve od krošnje do krošnje. (Brlić- Mažuranić, 2018: 13)

U slavenskoj mitologiji postoji mračna sila Bijes, koja se prepušta ljubavi s Moranom, iz čega se rađa Bjesomar – mračna neman promjenjivog oblika (Spirin, 1997: 32). Bjesomar je vođa zlih sila, koje u priči imaju zadatak iskušavati braću. Njegova pojava simbolizira tamnu stranu ljudske prirode – slabosti poput pohlepe, laži i sebičnosti. Bjesovi su opisani kao „sitni, nakazni, guravi, razroki“, što dodatno naglašava njihovu grotesknu prirodu.

Bijahu oni luda i bezglava čeljad, koja niti je za koji posao, niti može kome nauditi, dok ih koji čovjek ne primi k sebi. (Brlić- Mažuranić, 2018: 15)

Ova rečenica ima duboko simboličko značenje, a to je da zlo može opstati samo ako ga ljudi prihvate. U priči, braća Marun i Ljutiša popuštaju pred iskušenjima bjesova, dok se Potjeh opire njihovom utjecaju. Još jedan ključni motiv priče je sveti oganj koji starac Vjest održava na krčevini. Ovaj element ima snažnu simboliku u slavenskoj mitologiji, gdje vatra predstavlja život, zaštitu i duhovnu čistinu.

Starac bijaše na krčevini zaveo sveti oganj, da se nikad ne ugasi (Brlić- Mažuranić, 2018: 14).

Vjestova odgovornost za sveti oganj simbolizira povezanost s precima i očuvanje tradicije. U slavenskim vjеровanjima, vatra je često korištena u ritualima zaštite od zlih duhova. Ovaj motiv dodatno naglašava sukob između dobra (Svarožića) i zla (Bjesomara) u priči.

U slavenskoj mitologiji priroda ima gotovo božanski status. Drveće, rijeke i zdenci smatrani su svetim mjestima na kojima ljudi mogu komunicirati s bogovima ili pronaći unutarnji mir.

Prostire kožuh pod divljaku jabuku i sjede, da razmišlja i da se u ovome miru dosjeti: što li mu bijaše uistinu kazao Svarožić (Brlić- Mažuranić, 2018: 15).

Zdenac kraj kojeg Potjeh sjedi može se povezati s božicom Mokoš koja se često veže uz mjesta poput rijeka, zdenaca i izvora. Prinosele su joj se žrtve bacanjem različitih tkanina, lanene kudjelje, ispređenih niti i ovčje vune u zdenac (Katičić, 2008: 214) simbolizira povezanost s božanskim svijetom, dok jabuka podsjeća na prirodni ciklus života i smrti. U konačnici, priroda postaje mjesto Potjehove žrtve i konačnog pročišćenja:

Nagnu se Potjeh da zahvati vode, nagnu se odviše, oskliznu se i padne u zdenac (Brlić-Mažuranić, 2018: 20).

2.1.2. Ribar Palunko i njegova žena

Jedan od najistaknutijih elemenata u *Ribar Palunko i njegova žena* je uloga vode, koja nije samo fizički okvir za radnju, već i simbolički prostor između svijeta živih i mrtvih. U slavenskoj mitologiji voda se često doživljava kao sveto mjesto te smatrana portalom u drugi svijet¹², a Palunkovo susretanje s Kraljem Morskoga naglašava iskušenje koje dolazi kada se naruši prirodni sklad:

Tri dana sjedi, tri dana posti, tri dana ribe ne hvata. Kad treći dan istom počelo svitati, al se iz mora izdigne srebrn čun... (Brlić- Mažuranić, 2018: 25-26).

Zora-djevojka odražava slavensku božicu Zoru, božicu svijetla, jutarnjeg svanuća, mira i sloge, zaštitnica jutarnjeg rada i simbol jutarnje zvijezde. Zora se u slavenskoj mitologiji povezuje s prvim jutarnjim svjetlom, simbolizirajući novi početak, nadu i mir¹³, što je paralela Palunkovoj prilici za novi život. U priči, Zora-djevojka Palunku nudi pomoć, ali njena pojava nosi i opasnosti jer ga uvlači u svijet iluzije i pohlepe.

Tri dana čuvao si život mojim ribicama, a sad reci, što želiš da ti dobro učinim? (Brlić-Mažuranić, 2018: 26).

Prsten u priči simbolizira vezu između ljudskog i čarobnog svijeta. Njegova čarobna priroda daje mu moć kontroliranja sudbine likova. Prsten na četvrtom prstu lijeve ruke tradicionalno se povezuje s „venom ljubavi“ (vena amoris), za koju se smatralo da vodi izravno do srca. U

¹² Mitski park – Obrazovni priručnik. Preuzeto s: https://www.tz-moscenička.hr/upload/2024/Obrazovni_prirucnik-Mitski-park.pdf Pristupljeno: 24.2.2025.

¹³ Izložba 2014: Boginje. Preuzeto s: https://emz.hr/wp-content/uploads/muzej_s_kauca/Izlozba-2014-boginje-Katalog.pdf. Pristupljeno: 10.2.2025.

nekim kulturama, vjerovalo se da prsten na prstu povezuje osobu s božanskim silama, donoseći sreću, zdravlje i plodnost. Vjenčani prsten, još poznat i kao burma često je služila kao kulturni marker identiteta te simbol trajne i vjerne ljubavi (Černelić i Jaramazović Ćurković, 2010: 162-165). Time prsten postaje ključan element koji pokreće radnju i nosi sudbonosne posljedice.

Uzmi ovaj prsten i vrati se kući. Kad god ga zavrtiš na ruci, odvest će te natrag k meni... (Brlić-Mažuranić, 2018: 28).

Ova rečenica pokazuje da prsten ima magičnu funkciju. Prsten otvara vrata prema podvodnom svijetu i Palunka povezuje s Kraljem Morskim. Prsten u priči također predstavlja iskušenje. Njegova čarobna moć privlači Palunka, ali ga istovremeno zarobljava u želji za materijalnim bogatstvom. Palunko vjeruje da će mu prsten osigurati sreću i prosperitet, no zapravo ga odvlači od prave sreće koja se nalazi u jednostavnom životu s obitelji.

Vrtio je prsten na ruci i sanjao o blagostanju, a svijet mu je iz dana u dan postajao dalji (Brlić-Mažuranić, 2018: 30).

2.1.3. Regoč

Regoč je prikazan kao golemi vilenjak, biće iz slavenske predaje koje posjeduje nadljudsku snagu i povezanost s prirodom. Regoč, simbolizira povezanost čovjeka s elementarnim silama prirode. Njegovo strpljivo brojanje kamenja u gradu Legenu (Leđanu) odražava trajnost i vječnost, ali i monotoniju odvojenosti od dinamičnog ljudskog života.

Zvao se pak taj čovjek Regoč i življaše u Legenu gradu i nije imao posla nego da broji kamenje Legena grada. Ne bi ga on nikada mogao izbrojiti, da ne imadaše onako veliku glavu kao badanj. (Brlić- Mažuranić, 2018: 37)

Zlovoda, strašna voda koja prijeti uništenjem sela, simbolizira prirodnu silu koja može biti i blagoslov i kazna. Njezina provala izazvana je ljudskim djelovanjem - mržnjom između sela.

Slušao sam, gdje se noćas starješine našeg sela dogovarahu, govoreći: 'Hajdemo da provrtamo nasip vode Zlovode. Voda će proširiti rupu, nasip će se provaliti..' (Brlić- Mažuranić, 2018: 44)

Kosjenka je mala vila koja dolazi iz oblaka što se može povezati s vilama oblakinjama ili zračnim vilama koje upravljaju oblacima tako što ih skupljaju, raspršuju i vode. Vile oblakinje ne pojavljuju se samo u mirnoj bjeloj izmaglici oblaka, već se često opisuju i tijekom olujnih prizora. U pričama o dijacima grabancijašima spominje se kako oni, zajedno s vilama, upravljaju oblacima za vrijeme oluja, tuče i grmljavine¹⁴. Povezanost vile Kosjenke s prirodom, biserjem koje koristi za čarolije i zlatnom svjetiljkom odražava elemente slavenske mitologije. Kosjenka unosi dinamiku u Regočev život, predstavljajući duh promjene i slobode.

Bijaše joj taj biser dala njezina majka u oblacima prije negoli je pustila da ide na zemlju govoreći: 'Ako ti bude što trebalo, samo odbaci jedan biserak, i ono će se stvoriti, što treba.' (Brlić- Mažuranić, 2018: 39)

2.1.4. Šuma Striborova

Šuma Striborova predstavlja mitski prostor u kojem se ispunjavaju čuda i gdje svatko dobiva prema svojim zaslugama. To je mjesto moralnih iskušenja, a njezino postojanje uvjetovano je nečijom voljom da se radije suoči s vlastitom nesrećom nego odabere lažnu sreću. Šuma i stabla su često prostor gdje se susreću svjetovi ljudi i nadnaravnih bića. Slaveni su vjerovali da stabla predstavljaju sijelo njihovih dobroćudnih predaka koji ih štite. Svijet su zamišljali kao golemi hrast, pri čemu krošnja simbolizira nebeski svijet, deblo i grane zemaljski svijet, dok korijenje označava podzemni svijet.¹⁵

Zbivala se u njoj čuda dobra, ali i naopaka - svakome po zasluži. (Brlić- Mažuranić, 2018: 49)

Hrast je u slavenskoj mitologiji sveto drvo, povezano s bogom Perunom, zaštitnikom neba i oluja. Predstavlja snagu, stabilnost, dugovječnost i vezu između ljudi i božanskog. Zanimljivo je da su uz hrast bile povezane brojne mitološke i ritualne predodžbe – primjerice, ritualni krijes izrađivao se isključivo od hrastovog drva. Hrast je imao i značajnu gospodarsku ulogu, budući da se od njega izrađivalo oruđe i oružje, a služio je i kao hrana za stoku i ljude (Vinšćak, 2002: 53). Hrast u priči nije samo obično drvo, već simbolizira mjesto gdje se isprepliću ljudski i nadnaravni svijet. Njegova unutrašnjost skriva zmiju, što odražava dvosmislenu prirodu.

¹⁴ Vile u našim krajevima. Preuzeto s: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/tragom-proslosti/vile-u-nasim-krajevima/> Pristupljeno: 25.2.2025.

¹⁵ Sveto stablo starih Slavena. Preuzeto s: <https://blog.migk.hr/2020/08/09/sveto-stablo-starih-slavena/> Pristupljeno: 23.2.2025.

Hrast bijaše velik i star kao što nema drugoga u šumi. Šupljina mu bijaše tako duboka, da bi se u njoj mogao zakloniti čitav čovjek. (Brlić- Mažuranić, 2018: 50)

Domaći, prema slavenskoj mitologiji, mali su kućni duhovi povezani s ognjištem i obitelji. Domovoji su tradicionalno zamišljeni kao zaštitnici doma, koji ponekad uzrokuju nepogodnosti, ali su u osnovi dobronamjerni. U priči su oni prikazani kao dobronamjerna bića koja pomažu baki u njezinoj nevolji (Šilobod, 2024: 132). Njihova uloga u priči pokazuje da su Domaći neraskidivo povezani s ognjištem, a njihova prisutnost simbolizira vezu između predaka i potomaka.

Jedva se luči rasplamsale, ali ono čudo! Eto iz njih izlaze Domaći, upravo kao da je na kućnom ognjištu! (Brlić- Mažuranić, 2018: 54)

Malik Tintilinić je jedan od najživljih i najdomišljatijih Domaćih. Zaštitnik je kućanstva koji iskače iz žara te ukućanima daje mudre savjete. U mnogim dijelovima Hrvatske Tintilinić je prikazan kao vragolasti dječak vedrog duha, no u Konavlima njegovo je izvorno značenje znatno mračnije. U vremenima visoke smrtnosti djece razvio se mit o tintilinu ili tintiliniću. Tako je tintilin postalo svako dijete koje je preminulo prije krštenja. Ona su se nerijetko pokapala izvan granica groblja, a vjerovalo se da se vraćaju u svijet živih u obliku djece odjevene u bijelo s crvenim kopicama¹⁶. Simbolizira duh vatre, ali i lukavstvo i spretnost. U priči je prikazan kao mudro i pronicljivo biće koje pomaže baki da pronađe rješenje za svoje probleme. Njegova uloga u priči prikazuje važnost snalažljivosti i suradnje s nadnaravnim bićima.

Ali onda Malik Tintilinić reče: Hajdemo do Stribora, starješine našega. On svačemu savjeta znade. (Brlić- Mažuranić, 2018: 54)

2.1.5. Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica

U slavenskoj mitologiji se opisuje vječnu borbu između gromovnika Peruna i boga Velesa. Na vrhu stabla svijeta vlada Perun, dok se u njegovim krošnjama nalaze pčele, golubovi i ptice. S druge strane, u podzemnom dijelu živi Veles u obliku zmaja, zmijske ili vidre. Kao gospodar podzemlja i tame, Veles neprestano izaziva Peruna na dvoboj, krađu mu stoku. Perun, kao vrhovni bog, uspijeva ga poraziti i protjerati u podzemlje, no Veles se uvijek vraća,

¹⁶ Tintilinić. Preuzeto s: <https://blog.migk.hr/2022/12/20/tintilinic/> Pristupljeno: 21.2.2025.

obnavljajući se poput zmije koja mijenja kožu. Ova se borba ponavlja svake godine, simbolizirajući cikličnost života, smjenu godišnjih doba i vječni sukob suprotstavljenih sila¹⁷. Zmajevi su često viđeni kao moćna bića koja predstavljaju kaos i destrukciju, ali i čuvare skrivenih blaga. Zmaj Ognjeni u priči simbolizira ono preostalo od staroga svijeta mitova i čarolija, koji je u sukobu s novim poretkom. Njegova prisutnost u Kitež-planini ukazuje na ideju da su ta mitološka bića prisiljena povući se pred dolaskom kršćanstva i racionalnog svijeta.

Nigdje na svijetu nije u to doba više bilo ni zmajeva, ni vila, ni vještica, ni kakvih hudoba. Bijaše ih protjerao sveti krst i razum ljudski. Samo u Kitež-planini bijaše se još zaklonio posljednji Zmaj Ognjeni, a dvorilo ga sedam vila Zatočnica. (Brlić- Mažuranić, 2018: 56)

Vjerovalo se da vile potječu iz duša djevojaka koje su prerano preminule, no s vremenom su se počele povezivati s duhovima planina, šuma i voda. One su moćna bića koja mogu biti i zaštitnice i osvetnice, ovisno o ponašanju ljudi prema njima (Blažević Krezić, 2022: 73). Vile Zatočnice u priči simboliziraju prekid s prošlošću i prijelaz iz svijeta mitova u novi svijet. Vile Zatočnice mogu se usporediti sa vilama Planinkama, koje su poznate po svom životu u planinskim predjelima (Blažević Krezić, 2022: 75). Njihova zavjera protiv ljudskog roda odražava prijelaznu fazu u kojoj mitološka bića gube svoj utjecaj i povlače se pred ljudskim racionalnim napretkom.

Vidi dakle Rutvica: na jednoj se stijeni sastalo sedam vila Zatočnica, što su u Kitež-planini dvorile Zmaja Ognjenoga. (Brlić- Mažuranić, 2018: 58)

2.1.6. Lutonjica Toporko i devet župančića

Lutonjica Toporko, stvoren od drveta, predstavlja mitološkog junaka čije podrijetlo odražava slavensko vjerovanje o stvaranju ljudi iz drveća. Lutonjica, kao drveno biće, simbolizira mudrost i stabilnost prirode. Prema vjerovanju, muškarci su stvoreni od hrasta, a žene od lipe, čime se naglašava povezanost ljudskog postojanja s prirodom.

Mali Lutonjica Toporko, i sam nastao od drveta, spasit će župana Jurinu i svoju braću... (Brlić- Mažuranić, 2018: 7)

¹⁷ Zmajevi i zmije u tradicijama. Preuzeto s: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/simbolizam/zmajevi-i-zmije-u-tradicijama/> Pristupljeno: 24.2.2025.

Spominjanje praslavenskog boga svjetloga neba uvodi religijske elemente slavenske mitologije. Ovaj bog povezuje se sa Svarogom, božanstvom neba, ognja, svjetlosti i Sunca¹⁸, koji simbolizira duhovnu snagu i zaštitu. U priči bog svjetlosti posredno djeluje kao zaštitnik pravde i harmonije.

...uz pomoć praslavenskog boga svjetloga neba... (Brlić- Mažuranić, 2018: 7)

Djed Neumijka, prikazan kao starac koji luta svijetom, nosi elemente mitskog bića povezanog s prirodom i njezinim ciklusima. U priči on hoda oblacima, sije rosu, razmahuje vjetar svojom bradom i usmjerava kišu.

Na nogama mu opanci skorohodi, a na glavi ćepica-vedrica. Opancima od oblaka do oblaka koraca – u dva koraka nebo prođe; ćepicom-vedricom na izvoru vodu crpe, te širom po livadama rosu polaže. (Brlić- Mažuranić, 2018: 9)

2.1.7. Sunce djever i Neva Nevičica

U slavenskim vjеровanjima Sunce je često povezano s bogom Svarogom¹⁹. U priči Sunce preuzima ulogu djevera, čime se dodatno naglašava njegova uloga u očuvanju reda i pravde. U priči Sunce koristi svoju moć kako bi kaznilo zle sile i pomoglo junaku Olehu i Nevi Nevičici. To simbolizira pobjedu dobra nad zlom i naglašava ulogu Sunca kao zaštitnika reda.

Udri Sunce odozgora, ražarilo pustu banovinu, razgrijalo i nebo i zemlju; gvozdenu bi planinu usijalo! (Brlić- Mažuranić, 2018: 102)

Neva Nevičica, koja je prema priči okupana vilinskom omajom, simbol je čistoće i božanske predodređenosti. Autorica navodi da je omaja (omaha) voda koja se omahuje od mlinskog kola i služi kao zaštita od zlih sila (Brlić- Mažuranić: 2018: 121).

Čim se bijaše ona rodila, okupale ju vile u omaji, te je zato zvaše Neva Nevičica. (Brlić- Mažuranić, 2018: 102)

¹⁸ Svarog. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/svarog> Pristupljeno: 25.2.2025.

¹⁹ Slavenska mitologija - rađanje svijeta i prvi bogovi. Preuzeto s: <https://stak.foi.hr/blog/slavenska-mitologija-radanje-svijeta-i-prvi-bogovi> Pristupljeno: 24.2.2025.

Mokoš je u slavenskoj mitologiji božica povezana s plodnošću, vodom i zemljom, ali i zaštitnica žena i kućanstava²⁰. U priči ona ima ambivalentnu ulogu – s jedne strane, povezana je sa Suncem jer ga skriva u svom močvarnom domu tijekom zime, ali istovremeno pokazuje neprijateljstvo prema Nevi Nevičici, čime narušava prirodni red.

Ono pak ne bijaše baka, kao što jesu bake, već ono bijaše Mokoš... Stanovala Mokoš u glibu nakraj močvara, gdje je jeseni Sunce sjedalo. (Brlić- Mažuranić, 2018: 102)

Hrast, koji se u priči pojavljuje kao središnji dio gradine Oleha bana. Hrastova gradina simbolizira zaštitu i vezu s prirodom. U slavenskoj mitologiji sveti hrastovi često su bili središta rituala i mjesta gdje su ljudi tražili zaštitu od božanskih sila²¹, što u priči simbolizira Olehov dom.

Svu noć jezdio Oleh ban s djevičicom, a pred zoru stigoše u pustu banovinu, do hrastove gradine Oleha bana. (Brlić- Mažuranić, 2018: 104)

Sunčeva moć tijekom Krijesnih dana simbolizira vrhunac njegove snage i njegovu sposobnost da unese ravnotežu.

Bilo tako jednog jutra, u Krijesnim danima, kad Sunce, silno i žarko, prolazilo po pol neba kao žeženo zlato. (Brlić- Mažuranić, 2018: 102)

2.1.8. Jagor

Baba Poludnica u priči predstavlja strašnu i zlokobnu figuru, što odgovara njezinu mitološkom značenju. Poludnica je lik povezan s podnevnim satima, a njena uloga u pričama je da plaši i prijeti djeci, upozoravajući ih da ne prelaze plotove (Brlić- Mažuranić, 2018: 122). Poludnica u priči nosi simboliku kazne i opasnosti podnevnog sunca

Ime joj je baba Poludnica, jer samo u po dana izlazi iz jazbine, blaži se kano guja na ljetnoj pripeki i vreba, koga da ošine koprivom. (Brlić- Mažuranić, 2018: 110)

²⁰ Mokoš. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mokos> Pristupljeno 25.2.2025

²¹ Vjerovanje u drveće u Hrvata. Preuzeto s: <https://rodnovjerje.com.hr/index.php/2014/08/22/vjerovanje-u-drvece-u-hrvata/> Pristupljeno: 24.2.2025.

Sam Jagor, kao siročče koje se oslanja na pomoć životinja i duhova, predstavlja arhetipskog junaka slavenskih priča. Njegova povezanost s prirodom i neiskvarena duša omogućuju mu da pobijedi zlo i obnovi sklad.

Stao Jagor rasti kano bor u gori. Svatko se živ čudio, gdje dijete uz maćehu onako raste. (Brlić-Mažuranić, 2018: 112)

Bagan, jedan od Domaćih, zaštitnik domaćinstva i stoke. U priči je prikazan kao simbol kontinuiteta i tradicije obitelji, budući da ga je Jagorov djed pozvao da čuva kuću i stoku. Pojavljuje kao duh povezan s pleterom i snopom pšenice, koji čuva Jagora i njegovo imanje.

Bagan sijeno uz ušake navaljuje, da malome bude u pojati toplo... A kravica, kozica i Bagan, kako obrekli, onako i držali. (Brlić- Mažuranić, 2018: 117)

2.2. VLADIMIR NAZOR- Veli Jože

Vladimir Nazor²² (Postira na Braču, 30. svibnja 1876. – Zagreb, 19. lipnja 1949.) bio je hrvatski književnik. Diplomirao je botaniku u Grazu 1902. godine te radio kao profesor i upravitelj dječjeg doma. Nazor je najpoznatiji kao pjesnik, a njegove zbirke *Slavenske legende* (1900.), *Hrvatski kraljevi* (1912.), i epovi *Medvjed Brundo* (1915.) i *Utva zlatokrila* (1916.) odražavaju njegovu fascinaciju mitom i nacionalnim temama. Kasnije pjesništvo postaje subjektivnije i duhovnije, kao u zbirkama *Intima* (1915.) i *Knjiga pjesama* (1942.), gdje istražuje mističke teme ljubavi, prirode i Boga.

Veli Jože je centralni lik, utjelovljenje narodnog ponosa i simbol prastanovnika Istre. Divovi u slavenskoj mitologiji često predstavljaju snagu, iskonsku povezanost s prirodom i borbu protiv neprijatelja. Divovi su natprirodna bića ogromne snage i veličine, često neobičnog izgleda. Ovaj lik pojavljuje se u različitim mitologijama, od biblijskog Golijata, preko grčkih Giganta, keltskog Ogmiosa, do ruskog Ispolina. Divovi su dio širih predaja o bićima, a nazivaju se i gorostasima, orijašima, grdosijama, kolosima, slotima, kiklopima i sličnim imenima²³. Jože je prikazan kao dobrodušan i jednostavan div, ali i simbol otpora. Njegova snaga i veličina u kontrastu su s pokornošću, čime Nazor stvara dublju simboliku o položaju kmetova u društvu. Jožin lik služi kao most između prošlih vremena i suvremene stvarnosti. On je posljednji preostali div koji podsjeća na slavnu prošlost i izgubljenu slobodu.

Orijaš, jak kao bik, kuštrave glave, razdrta odijela i prašan... (Nazor, 1983: 2)

Čvrst mu vrat, obao kao deblo mladoga hrasta i razgaljena, runjava prsa nalik na pećinu na koju se uhvatila mahovina. (Nazor, 1983: 3)

Onaj div debelih nožurina, golemih šaka, branio je svoje sijeno od magaraca hvatajući ih za rep i bacajući ih o cerove grane. (Nazor, 1983: 11)

²² Nazor, Vladimir. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://enciklopedija.hr/clanak/nazor-vladimir> Pristupljeno: 30.1.2025.

²³ Zirdum, Anto. Posredujuća nadnaravna polubožanska bića u slavenskoj mitologiji. Preuzeto s: <https://bhfantasy.wordpress.com/2011/03/21/anto-zirdum-posredujuca-nadnaravna-polubozanska-bica-u-slavenskoj-mitologiji/> Pristupljeno: 25.2.2025.

U djelu je prisutan motiv borbe između divova i patuljaka, koji simbolizira sukob između prnaroda i uljeza (tuđinaca). Patuljci su prikazani kao osvajači, koji uništavaju zemlju i porobljavaju preostale divove.

Joj, otkuda sever bije, patuljki gredu na konjeh, Jašu, jašu bez prestanka. Mač zveči, konji jim hržu. (Nazor, 1983: 23)

Divovi simboliziraju autohtoni narod koji je povezan s prirodom, dok patuljci predstavljaju uljeze koji donose propast i ropstvo.

I pjesma priča o navali gvozdernih patuljaka. Zveči u njoj oružje neprijateljsko, i ržu konji, i kliču borci. (Nazor, 1983: 24)

Bjesovi i Jadi, kao personifikacije zla igraju važnu simboličku ulogu u priči. Oni predstavljaju sile koje ugrožavaju narod, zemlju i prirodu, a njihovo protjerivanje simbolizira pobjedu dobra nad zlom.

Svi su Besi zakovani i poterani svi Jadi. Blaže vam, vi zlatne njive, mrke šume, zelen-gore!
(Nazor, 1983: 24)

2.3. NADA IVELJIĆ- Šestinski kišobran

Nada Iveljić²⁴, rođena 4. travnja 1931. u Zagrebu, završila je Klasičnu gimnaziju i Filozofski fakultet. Bila je profesorica hrvatskog jezika u Zagrebu, a pjesme objavljuje od 1954. godine. Suradnica je mnogih književnih časopisa, listova i radio-postaja te dugogodišnja suurednica časopisa za djecu *Radost*. Njezin prvi ciklus pjesama, *Jabuka*, objavljen je 1957. godine. Objavila je više zbirke pjesama, novela i romansiranu biografiju *Slave Raškaj* (1989.). Dramski radovi poput *Priča o Sunčici*, *Odisejev povratak* i *Pećina* izvedeni su na radiju i televiziji. Iveljić je autorica 45 knjiga za djecu i brojnih radio-igara. Dvije nagrade Grigor Vitez (1972. i 2000.) te nagrada Ivana Brlić Mažuranić (1985.) samo su neke od njezinih priznanja. Preminula je 2009. godine u Zagrebu, a posthumno je 2011. godine odlikovana redom Danice s likom Antuna Radića.

2.3.1. Mogut

Mogut je opisan kao natprirodno biće koje obitava u hrastovim šumama Turopolja i ima moć zaštite prirode i ljudi. Njegova pojava povezana je s hrastovima, svetim stablima u slavenskoj mitologiji, koja su simbol snage i plodnosti (Šešo, 2022: 72- 73). U slavenskoj mitologiji, šumski duhovi poput lešija (gospodara šume) obavljaju sličnu ulogu zaštitnika prirode. Lešij²⁵ štiti šume i njihove stanovnike od narušavanja ravnoteže, baš kao što Mogut savjetuje Anti da ne tuče bijelu svinju i usmjerava ga na pravi put za pronalazak žira.

Mogut se tada u liku ribe otkotrljao do hrasta i tek tamo uzeo spodobu čovjeka, jer moguti ne mogu bez hrastova. (Iveljić, 1972: 70)

Mogut posjeduje sposobnost preobrazbe, što je čest motiv u slavenskim mitovima. U priči se spominje kako se može transformirati u različite oblike, poput zmaja, ribe, magle ili vjetra. Transformacije moguta podsjećaju na mitove o slavenskim bogovima i duhovima koji mijenjaju oblike kako bi pomagali ljudima ili ih zastrašivali. Mogut ima ulogu zaštitnika sela od tuče i nevremena. Smatra se da moguti jačinom svoje moći mogu osigurati plodnost zemlje i obilje uroda (Šešo, 2022: 72).

²⁴ Iveljić, Nada. Preuzeto s: <https://nadaiveljic.com/> Pristupljeno: 16.1.2025.

²⁵ Lesnik – staroslovenski šumski demon. Preuzeto s: <https://slavium.wordpress.com/2016/09/04/lesnik-staroslovenski-sumski-demon/> Pristupljeno: 17.1.2025.

Dvije stare žene vidjele su moguta pretvorenog u zmaja, a seljak Tomo uvjerio se osobno da se mogu 'oče z ribom pretvoriti'. (Iveljić, 1972: 70)

Postojalo je vjerovanje u narodu da onaj mogut koji je jači od ostalih, uspijeva svoj kraj učiniti plodnijim i rodnijim, pa u njemu uvijek ima više žira i vina nego drugdje. (Iveljić, 1972: 71)

Moguti pomažu ljudima koji su poštteni i čuvaju prirodu, dok kažnjavaju one koji krše pravila. Na primjer, bijela svinja koja vodi seljane do obilnog uroda žira simbol je ravnoteže i prirodnog reda.

Moguti obično izlaze rano u zoru, sa suncem, ali vole se pojaviti i u suton, kada užarena kugla ponire. Mogu se pretvoriti u što žele, no najčešće zadržavaju svoj ljudski lik. (Iveljić, 1972: 71)

Moguti ne mogu postojati bez hrastova, što ukazuje na njihovu neraskidivu povezanost s ovim drvetom.

Mogut se tada u liku ribe otkotrljao do hrasta i tek tamo uzeo spodobu čovjeka, jer moguti ne mogu bez hrastova. (Iveljić, 1972: 70)

2.3.2. Glinenko

Glinenko, čudesno biće stvoreno od gline, simbolizira snagu i plodnost zemlje. U mitologiji, zemlja se smatra izvorom života, a glina kao njezin dio ima ulogu stvarateljskog materijala. Glina u priči simbolizira ciklus života i stvaranja – materijal od kojeg sve nastaje, ali se u nepovoljnim uvjetima može raspasti, naglašavajući prolaznost života.

Glinenko je bio malen, sitan kao dječak, a cijelo tijelo mu je bilo od najfinije gline. Uvijek je bio prašnjav, jer je cijelo vrijeme pomagao Lojzku s njegovim lončićima. (Iveljić, 1972: 10)

Glinenko je prikazan kao dječak-vilenjak koji posjeduje čudesne moći. Pomaže Lojzku u njegovom zanatu i održava ga vitalnim, čime podsjeća na slavenske vile ili vilenjake, koji se često pojavljuju kao zaštitnici pojedinaca koji poštuju prirodne zakone.

Kažu da je Glinenko bio toliko sitan da je stao u veliki glineni vrč, i da je svake zime vodio starca Lojzeka u svoje čudesno podzemno carstvo, gdje su pronalazili najbolju glinu. (Iveljić, 1972: 11)

Priča kulminira sušom, tijekom koje Glinenko postaje krut i nepokretan, simbolizirajući vezu između života i prirodnih resursa. Glina, kao i priroda, ovisi o vodi za održavanje života. Smrt Glinenka podsjeća na slavenska vjerovanja o cikličnosti života i smrti, gdje svaki kraj označava novi početak.

Za te i takve suše dogodilo se zlo. Glinenko je presušio, ukrutio se. Nije više davao znakove života. Starac je pokušao da ga spasi, ali glina se pretvorila u hladni kip. (Iveljić, 1972: 12)

Lojzek čuva glineni kip Glinenka u dvorištu kao uspomenu na prijateljstvo i povezanost s prirodom. Kip postaje simbol zahvalnosti za sve što je Glinenko učinio za njega. Ovaj aspekt priče reflektira običaje o čuvanju svetih predmeta ili spomenika koji simboliziraju duhove ili bogove.

Poslije se, kažu ljudi, ojađeni i porušenog izgleda Lojzek naselio blizu Krapine, gdje je u dvorištu čuvao kip Glinka kao uspomenu na svog čudesnog pomagača. (Iveljić, 1972: 12)

2.4. JASNA HORVAT- Krijesnici

Jasna Horvat²⁶ je nagrađivana hrvatska književnica, znanstvenica i multimedijaska umjetnica. Diplomirala je na Ekonomskom fakultetu u Osijeku, gdje je i magistrirala 1992., te doktorirala 1997. iz kvantitativne ekonomije. Od 1990. godine radi na istom fakultetu, a od 2012. je redovita profesorica u trajnom zvanju. Književnu karijeru započela je temama iz hrvatske mitologije, a prva knjiga *Izgubljena vila* (2002.) prikazana je i u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića. U svojim djelima (*Alemperkina kazivanja, Krijesnici, Ars Igrum, Perunika*), koristi mitološke elemente i pseudonim Alemperka. Jasna Horvat, poput Ivane Brlić-Mažuranić, koristi motive staroslavenske i starohrvatske mitologije, oslanjajući se na knjigu Nikole Sučića *Hrvatska narodna mitologija* iz 1943. godine.

Krijesnici su dobri kućni duhovi i predstavljaju prijelaz između suvremenog svijeta Slavena i Iris i prošlosti. Kao čuvari doma i vodiči, krijesnici utjelovljuju pozitivne snage koje štite dom od zla. Krijesnici su često plemenite prirode, duhoviti i sposobni djelovati u trenucima potrebe. Krijesnici u djelu preuzimaju ulogu vođe vodeći Slavena i Iris kroz izazove dok ih štite od Crnobogovih snaga.

Mi smo krijesnici, tvoji dobri kućni duhovi. (Horvat, 2009: 15)

Sve što činite, prate i pamte živahne oči krijesnika – čuvara vaših domova. (Horvat, 2009: 10)

U prapočecima Crnobog, bog sjena i noći, vladao je podzemnim svijetom, a kada je u potpunosti njime zavladao postao je glavnim izvorom svih razornih sila. Ljudi su ga poznavali kao začetnika svega zla i boga mraka pa su strahovali od njegove osvete (Blažević Krezić, 2022: 173-174). Crnobog je glavni antagonist u djelu, prikazan kao simbol tame, zla i destruktivnih sila. Njegova sposobnost manipulacije i vođenja zlih duhova podsjeća na arhetipske „tamnonoćne“ figure u mitologijama, čija je svrha unijeti nesklad i uništenje. U djelu se pojavljuje kao vođa bjesova i drugih zlih bića, što ga čini prijetnjom ne samo za protagoniste već i za sam svijet.

Jedan od glasova izdvajao se svojom metalnom bojom koja je močvaru presijecala poput oštrice mača: Čujte me bjesovi, divovi, nakaze i zli duhovi! (Horvat, 2009: 24)

²⁶Horvat, Jasna. Preuzeto s: <https://www.jasna-horvat.com/biografija-1> Pristupljeno: 13.1.2025.

Crnobog je poskočio i kao žeravica zacvrčao: I sami znate kakvo zlo se za nas sprema: Sunčaničinu sinu Zoranu Svarog je uputio vile suđenice s bogatim darovima. (Horvat, 2009: 25)

Morana je prikazana kao Crnobogova moćna i zlokobna pomoćnica. Njeno ime se često poistovjećuje s Baba Rogom, zlokobnom staricom koja koristi magiju da prevari ljude. U djelu, Morana koristi razne spletke protiv kneginje Sunčanice, planirajući njezino zarobljavanje kako bi onemogućila ostvarenje proročanstva suđenica. Morana utjelovljuje strah od nepoznatog, smrti i prijetnje. Kao boginja zime, ona je simbol propadanja, ali i neizbježnog prijelaza ka ponovnom rađanju (proljeće). Njezina uloga manipulacije i magije u djelu naglašava opasnosti od vjerovanja onima koji djeluju neiskreno.

Moranu nazivaju i Babom Rogom. Ona je Crnobogova najvjernija pomoćnica. (Horvat, 2009: 25)

Crnobog je podigao ruku i rekao: Morana, ovo je tvoj zadatak. Uništi Sunčanicu! (Horvat, 2009: 26)

Vile suđenice poznate su kao božanska bića koja određuju čovjekovu sudbinu pri rođenju. Prema vjerovanju starih Slavena, tri suđenice posjećuju novorođeno dijete tri noći zaredom kako bi mu odredile životnu sudbinu. Prikazivane su kao tri žene odjevene u bijelo koje stoje nad glavom djeteta i dogovaraju se o njegovoj budućnosti. Vjerovalo se da suđenice, osim što određuju sudbinu, mogu nanijeti zlo djetetu i majci. Stoga su im se ostavljali darovi poput kruha, masti, meda, vina i sira za blagoslov djeteta (Ledić 1969: 201-205). Pri rođenju djeteta, dvije vile donose sreću u njegovu kolijevku, dok je treća vila namrgođena, ozbiljna i podmukla. U grčkoj mitologiji njihov pandan su Moire (Laheza, Klota i Atropa), u keltskoj mitologiji Wyrde, u rimskoj Parke (Nona, Decima i Morta) te u nordijskoj mitologiji tri Norne (Urd, Verdandi i Skuld) (Dragić, 2017: 225).

Suđenice kneginjinu sinu Zoranu pri rođenju daruju razum, hrabrost i potomstvo. Proročanstvo o Zoranovoj sudbini podsjeća na slavenske legende o božanskom djetetu koje će donijeti spasenje.

Suđenice su Zoranu prorekle brojne potomke koji će sve ljude sa Sova planine odvesti u novu zemlju punu sunca. (Horvat, 2009: 25)

Vilinsko ruho je simbol moći vila. Kada im se ruho oduzme, vile gube svoje nadnaravne sposobnosti. U djelu, vila Milopojka ostaje bez ruha koje je ukrao Zlomir, čime gubi svoje moći.

Jednog ljetnog jutra odlučila sam se okupati u jezeru. Tek što sam zaplivala i prepustila se čarima vode, na obali sam ugledala Zlomira gdje skuplja moje vilinsko ruho. (Horvat, 2009: 43)

Odoljen (valerijana) je magična biljka u slavenskim predajama, korištena za zaštitu od zlih duhova. Krijesnici u djelu tvrde kako odoljen može vratiti snagu vili Milopojki koja je izgubila vilinske moći.

Čarobna travka odoljen može joj snagu povratiti! (Horvat, 2009: 44)

Sova planina je mjesto na kojem kneginja Sunčanica i njezin sin Zoran žive pod prijetnjom Crnoboga i Morane. Na ovoj planini dolaze vile suđenice da Zoranu proreknu sudbinu, što čini Sova planinu središtem proročanstva i borbe za slobodu naroda. Prema slavenskim vjerovanjima, planine su često smatrane svetim mjestima, domovima bogova i duhova.

Sada se nalaziš nadomak Sova planine, u podnožju utvrde kneginje Sunčanice. (Horvat, 2009: 15)

Močvare na Sova planini prikazane su kao mračna mjesta, u suprotnosti s vrhovima planine gdje se nalaze utvrde. Morana ljeti boravi u dubokim glibovima močvare, što odražava njezinu povezanost s propadanjem, smrću i tamom.

Doznala je kako Baba Roga-Morana ljeti stanuje u potpunoj tmini dubokog gliba. (Horvat, 2009: 34)

Na Sova planini nalazi se utvrda kneginje Sunčanice, što planini daje dodatni značaj kao mjesta otpora protiv zla. Utvrda simbolizira svjetlo i snagu dobra usred mračnih sila koje vladaju planinom.

Pronašla sam tebe, Sunčanice. Bez vilinske moći nisam uspjela povratiti svoje ruho, nego sam sada bespomoćna zatočenica ove mračne kule u kojoj tugujem iz dana u dan bivajući sve nemoćnija, starija i slabija. (Horvat, 2009: 44)

2.5. SANJA LOVRENČIĆ- Hrvatske narodne bajke

Sanja Lovrenčić²⁷ (Knin, 15. 2. 1961.) hrvatska je književnica i prevoditeljica. Studirala je povijest umjetnosti i indologiju u Zagrebu, a diplomirala povijest umjetnosti u Beogradu 1985. Piše poeziju (*Insula dulcamara*, 1987.; *Iz ateljea*, 2015.), kratku prozu (*Wien fantastic*, 1998.; *Portret kuće*, 2002.), romane (*Kolhida*, 2000.; *Ardura*, 2012.) i radiodrame (*Albatros*, *Žena sa zmajem*). Posebno je sklona fantastici i mitskim svjetovima, što se ističe u njezinim pričama za djecu (*Esperel – grad malih čuda*, 1994.) i fantastičnoj trilogiji *Zmije Nikonimora* (2008.–2013.). Objavila je biografiju *U potrazi za Ivanom* (2006.), zamišljenu kao dijalog s I. Brlić-Mažuranić. Prevodi s engleskog, francuskog i njemačkog (Swift, Grimm, Kipling, Lewis i dr.).

2.5.1. Mladić i vražji car

Vražji car u ovoj priči odražava karakteristike Černoboga, slavenskog boga tame, kaosa i nesreće. U slavenskim mitovima, Černobog vlada Navom, podzemnim svijetom, gdje vlada vječna tama i gdje se odvijaju kušnje duša.

Došao mladić pred carsku palaču, ali to nije bila obična palača, već crna i sumorna, a stražari pred njom nisu bili ljudi, već crni psi s crvenim očima. (Lovrenčić, 2018: 45)

Crna palača simbolizira Nav, podzemni svijet u slavenskoj mitologiji. Psi s crvenim očima mogu se povezati s mitološkim čuvarima podzemlja, poput grčkog Kerbera ili slavenskih demona volkodlaka koji se povezuju s mračnim silama.

Ako želiš spasiti dušu, moraš za mene služiti sedam godina. Nitko nije preživio te godine, ali ako uspiješ, dat ću ti neviđeno blago. (Lovrenčić, 2018: 46)

Sklapanje ugovora s nadnaravnim silama čest je motiv u slavenskoj mitologiji. Junaci u slavenskim legendama često moraju služiti određeni period demonima, bogovima ili vilama kako bi se iskušali.

²⁷ Lovrenčić, Sanja. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lovrencic-sanja> Pristupljeno: 2.2.2025.

Mladić je morao proći kroz tri ispitivanja: prvi put je morao izdržati noć u sobi punoj zmija, drugi put u odaji s plamenovima, a treći put u crnoj šumi gdje nije bilo izlaza. (Lovrenčić, 2018: 47)

Ova tri iskušenja simboliziraju put inicijacije. Zmije su pratitelji Velesa, boga podzemlja i zaštitnika stoke i poezije, dok plamenovi predstavljaju oganj pročišćenja. Crna šuma magičnu granicu između svijeta živih i mrtvih.

2.5.2. Mala vila

U slavenskoj i hrvatskoj mitologiji vile se prikazuju kao očaravajuće ljepotice, obično odjevene u duge bijele haljine, dok plave haljine nose rjeđe. Imaju dugu, zlatnožutu i uredno počešljanu kosu, modre ili zelene oči, a na glavi nose vijenac od cvijeća. Ističu se milozvučnim glasom, vitkim stasom i gracioznim pokretima, utjelovljujući samu ljepotu (Dragić, 2017: 222). Nakon proslave svog 18. rođendana, kraljević susreće malu vilu u lipovom šumarku. Vila je opisana kao biće duge zlatne kose, u srebrnastoj haljini s krunom ukrašenom draguljima

Mala vila plela je svoju dugu kosu, ali svaki put kad bi je kraljević pogledao, ona bi bila sve manja i manja. (Lovrenčić, 2018: 58)

Vjerovalo se da vilinska kosa krije snagu i životnu energiju, zbog čega su junaci često nosili viline vlasi oko pojasa, vjerujući da im one donose snagu i nepobjedivost. Ako bi netko vili iščupao vlas kose, ona bi ga proklela, a potom bi umrla od tuge (Dragić, 2017: 231). Nakon sedam godina sretnog braka, kraljević počinje obraćati pažnju na drugu ženu. Vila tada počinje nestajati, sve dok potpuno nije iščeznula.

Kad je kraljević poželio drugu, mala vila je nestala u zraku, ostavljajući samo srebrni pramen kose. (Lovrenčić, 2018: 59)

ZAKLJUČAK

Slavenska mitologija, unatoč svojoj često marginaliziranoj poziciji u odnosu na druge europske mitološke koncepte, ostaje iznimno važan element kulturne baštine slavenskih naroda. Njena prisutnost u dječjoj književnosti nije samo odraz želje za očuvanjem tradicije, već i snažno sredstvo obrazovanja i oblikovanja vrijednosnog sustava kod mladih čitatelja. Ovaj je rad istražio načine na koje su autori poput Ivane Brlić-Mažuranić, Vladimira Nazora, Nade Iveljić, Jasne Horvat i Sanje Lovrenčić implementirali slavenske mitološke motive u svoja književna djela te kako su ti motivi doprinijeli očuvanju kulturne baštine i razvoju književne fantastike za djecu.

Analizom djela *Priče iz davnine*, *Veli Jože*, *Šestinski kišobran*, *Krijesnici* i *Hrvatske narodne bajke* uočeno je da slavenska mitologija u književnosti za djecu služi kao most između prošlosti i sadašnjosti, omogućavajući mladim čitateljima da kroz narativna iskustva upoznaju mitološke motive i simbole koji su oblikovali identitet slavenskih naroda. Analizom odabranih djela jasno se iščitava kako slavenska mitologija obogaćujuće autorske narativne strukture, nudeći pri tome dublje razumijevanje univerzalnih vrijednosti. Svaka priča koristi mitološke elemente ne samo u stilskom kontekstu već kao ključne komponente koje nose moralne i kulturne poruke.

Odabrana djela, iako različita u pristupu i stilu, povezuje zajednička svrha – prenošenje kulturne baštine, poticanje dječje mašte i oblikovanje identiteta kroz bogatstvo slavenske mitologije. Arhetipski junaci, fantastični svjetovi i moralne dileme slavenske mitologije integrirane u dječjoj književnosti poslužili su izabranim autorima kao alat za prenošenje univerzalnih vrijednosti poput hrabrosti, poštenja, mudrosti i pravde. Zaključuje se da autori koji integriraju u svoja djela elemente slavenske mitologije stvaraju bogate i maštovite priče te omogućuju djeci razvoj kulturne svijesti i prepoznavanje važnosti vlastite književne baštine.

SAŽETAK

Slavenska mitologija predstavlja bogatu i kompleksnu zbirku mitova, vjerovanja i nadnaravnih bića koja su stoljećima oblikovala kulturni i duhovni identitet slavenskih naroda. Iako manje poznata u globalnom kontekstu od grčke, rimske ili nordijske mitologije, ona i dalje zauzima značajno mjesto u književnosti, osobito u djelima namijenjenima djeci. Ovaj rad analizira na koji se način elementi slavenske mitologije interferiraju u hrvatskoj dječjoj književnosti te kako pridonose razvoju narativnih struktura, karakterizaciji likova i prenošenju moralnih i etičkih vrijednosti.

Poseban naglasak je stavljen na analizu djela hrvatskih autora poput Ivane Brlić-Mažuranić, Vladimira Nazora, Nade Iveljić i Jasne Horvat, čija su književna ostvarenja prožeta mitološkim motivima, arhetipskim likovima i simbolikom preuzetom iz slavenske tradicije. Analizom djela „Priče iz davnine“, „Veli Jože“, „Šestinski kišobran“ i „Krijesnici“, istražuje se kako su autori prilagodili mitološke elemente u dječjoj književnosti te kako su ih integrirali u narativne strukture svojih priča.

Zaključuje se da slavenska mitologija nije samo povijesni relik, već i vitalan dio književnosti koji omogućava djeci razumijevanje kulturne baštine, potiče maštovitost i kreativno razmišljanje te prenosi univerzalne moralne poruke. Korištenjem mitoloških elemenata u dječjoj književnosti, autori ne samo da obogaćuju priče fantastičnim motivima, već i omogućuju dublju povezanost djece s vlastitim kulturnim korijenima.

Ključne riječi: slavenska mitologija, dječja književnost, mitološki motivi

ABSTRACT

Slavic mythology is a rich and complex collection of myths, beliefs, and supernatural beings that have shaped the cultural and spiritual identity of Slavic peoples for centuries. Although it is less well-known in the global context compared to Greek, Roman, or Norse mythology, it still holds an important place in literature, particularly in works intended for children. This paper examines how elements of Slavic mythology interfere with contemporary children's literature, contributing to the development of narrative structures, character portrayal, and the transmission of moral and ethical values.

Special emphasis is placed on the analysis of works by Croatian authors such as Ivana Brlić-Mažuranić, Vladimir Nator, Nada Iveljić, and Jasna Horvat, whose literary achievements are imbued with mythological motifs, archetypal characters, and symbolism drawn from Slavic traditions. By analyzing works such as *Priče iz davnine (Tales from Long Ago)*, *Veli Jože*, *Šestinski kišobran*, and *Krijesnici*, this study explores how authors have adapted mythological elements for children's literature and integrated them into their narratives.

The study concludes that Slavic mythology is not merely a historical relic but a vital part of contemporary literature that allows children to understand their cultural heritage, stimulates imagination and creative thinking, and conveys universal moral messages. By incorporating mythological elements into children's literature, authors not only enrich their stories with fantastic motifs but also enable a deeper connection between children and their cultural roots.

Key words: Slavic mythology, children's literature, mythological motifs

LITERATURA

- Armknecht, Megan, Jill Terry Rudy, i Sibelan Forrester (2017). *Identifying Impressions of Baba Yaga: Navigating the Uses of Attachment and Wonder on Soviet and American Television*. *Marvels & Tales*, Vol. 31, No. 1 (2017), str. 62-79.
- Blažević Krezić, Vera (2022). *Slavenska mitologija: bogovi, duhovi i legende*. Zagreb: Školska knjiga.
- Botica, Stipe (1993). *Mitološki slojevi hrvatske usmene književnosti*. *Croatica*, XXIII/XXIV, 37–76. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Charney, Noah & Slapšak, Svetlana (2023). *The Slavic myths*. : Thames & Hudson.
- Dragić, Marko (2017). *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa*. Izvorni znanstveni rad.
- Horvat, Jasna (2009). *Krijesnici*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Iveljić, Nada (1972). *Šestinski kišobran*. Zagreb: Mladost.
- Katičić, Radoslav (2007). *Čiji to dvor stoji na gori? // Filologija*, br. 48, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, str. 75-113.
- Ledić, Franjo (1969). *Mitološke predaje slavenskih naroda*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Lovrenčić, Sanja (2018). *Hrvatske narodne bajke*. Zagreb: Mala zvona.
- Nazor, Vladimir (1983). *Veli Jože*. Zagreb: Znanje.
- Spirin, Vanja (1997). *Hrvatski mitovi i legende : priče o bogovima*. Zagreb: Pegaz.
- Sučić, Nikola (2013). *Hrvatska narodna mitologija*. Zagreb: AGM.
- Šešo, Luka (2022). *U potrazi za mogućom ili o mogućim transformacijama jednog tradicijskog vjerovanja*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Šilobod, Marko (2024). *Slavenska mitologija- Bogovi i običaji*. Zagreb: Harša.
- Vasiljev, Spasoje (1928). *Mitovi i vjerovanja slavenskih naroda*. Beograd: Narodna knjiga.
- Vidović Schreiber, T. T. (2011). *Suvremene predaje grada Splita* (Doktorski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

Web izvori:

- Slaveni. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slaveni>
Pristupljeno: 22.1.2025.

- Slavenska mitologija: Rađanje svijeta i prvi bogovi. Preuzeto s: <https://stak.foi.hr/blog/slavenska-mitologija-radanje-svijeta-i-prvi-bogovi>
Pristupljeno: 24.1.2025.
- Slavenska mitologija. Preuzeto s: <https://web-arhiva.skole.hr/os-popovac/slavenska.html> Pristupljeno: 20.2.2025.
- Izložba 2014: Boginje. Preuzeto s: https://emz.hr/wp-content/uploads/muzej_s_kauca/Izlozba-2014-boginje-Katalog.pdf. Pristupljeno: 10.2.2025.
- Mark, Joshua. Kikimora. Preuzeto s: <https://www.worldhistory.org/Kikimora/>
Pristupljeno: 24.2.2025.
- Brlić-Mažuranić, Ivana. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/brlic-mazuranic-ivana> Pristupljeno: 3.2.2025
- Svarožić. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://enciklopedija.hr/clanak/svarozic>.
Pristupljeno 23.2.2025.
- Mitski park – Obrazovni priručnik. Preuzeto s: https://www.tz-moscenicka.hr/upload/2024/Obrazovni_prirucnik-Mitski-park.pdf Pristupljeno: 24.2.2025.
- Vile u našim krajevima. Preuzeto s: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/tragom-proslosti/vile-u-nasim-krajevima/> Pristupljeno: 25.2.2025.
- ¹ Sveto stablo starih Slavena. Preuzeto s: <https://blog.migk.hr/2020/08/09/sveto-stablo-starih-slavena/> Pristupljeno: 23.2.2025.
- Tintilinić. Preuzeto s: <https://blog.migk.hr/2022/12/20/tintilinic/> Pristupljeno: 21.2.2025.
- ¹ Zmajevi i zmije u tradicijama. Preuzeto s: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/simbolizam/zmajevi-i-zmije-u-tradicijama/> Pristupljeno: 24.2.2025.
- Svarog. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/svarog>
Pristupljeno: 25.2.2025.
- Mokoš. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mokos>
Pristupljeno 25.2.2025

- Vjerovanje u drveće u Hrvata. Preuzeto s: <https://rodnovjerje.com.hr/index.php/2014/08/22/vjerovanje-u-drvece-u-hrvata/> Pristupljeno: 24.2.2025.
- Nazor, Vladimir. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://enciklopedija.hr/clanak/nazor-vladimir> Pristupljeno: 30.1.2025.
- ¹ Zirdum, Anto. Posredujuća nadnaravna polubožanska bića u slavenskoj mitologiji. Preuzeto s: <https://bhfantasy.wordpress.com/2011/03/21/anto-zirdum-posredujuca-nadnaravna-polubozanska-bica-u-slavenskoj-mitologiji/> Pristupljeno: 25.2.2025.
- Iveljić, Nada. Preuzeto s: <https://nadaiveljic.com/> Pristupljeno: 16.1.2025.
- ¹Lesnik – staroslovenski šumski demon. Preuzeto s: <https://slavium.wordpress.com/2016/09/04/lesnik-staroslovenski-sumski-demon/> Pristupljeno: 17.1.2025.
- Horvat, Jasna. Preuzeto s: <https://www.jasna-horvat.com/biografija-1> Pristupljeno: 13.1.2025.
- Lovrenčić, Sanja. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lovrencic-sanja> Pristupljeno: 2.2.2025.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI*

kojom ja Nensi Mišanović (umjesto crte upisati ime i prezime), kao pristupnik/pristupnica za stjecanje kvalifikacije sveučilišnog prvostupnika / sveučilišne prvostupnice / sveučilišnog magistra / sveučilišne magistre (odabrati vrstu kvalifikacije koja se odnosi na studenta/studenticu) ^{Rani i predstolski odgoj i obrazovanje} (umjesto crte upisati puni naziv studijskog programa), izjavljujem da je ovaj završni rad / diplomski rad (odabrati vrstu rada) rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura.

Izjavljujem da niti jedan dio moga završnog/diplomskog rada (odabrati vrstu rada) nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada (odabrati vrstu rada) nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Nadnevak

28. Siječnja 2025.

Potpis studenta/studentice

Nensi Mišanović

*popunjava se i prilaže u digitalnom obliku

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA*

Opći podatci o studentu/studentici

Ime i prezime	Nensi Mšćarić
Vrsta ocjenskog rada	ZAVRŠNI/DIPLOMSKI (odabrati i označiti vrstu rada)
Naslov rada	Interferencije slavenske mitologije u književnosti za djecu

Izjava mentora o izvornosti studentskog rada

Ime i prezime mentora/mentorice	TEA - TEREZA VIDOVIĆ SCHREIBER
Rad zadovoljava uvjete izvornosti	☒ DA / ☐ NE (označiti)
Obrazloženje mentora	Kolegica Nensi Mšćarić je pravovaljanu studenticu i dobila izvorne metode i alate u radu na temu Mitologija i djeca. Ona je u skladu sa zahtjevima potpisane i dostupna.

Nadnevak

28. 1. 2025.

Potpis mentora/mentorice

T.V.S.

*popunjava se i prilaže u digitalnom obliku

IZJAVA O POHRANI I OBJAVI ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA

Student/studentica: Nensi Mišanović
Naslov rada: Interferirajući slavenske mitologije u
književnosti za djecu
Znanstveno područje i polje: Humanističke znanosti, filologija
Vrsta rada (završni ili diplomski): Završni rad
Mentor/mentorica rada (titula, ime i prezime): doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović
Komentor/komentorica rada (titula, ime i prezime): Schreiber

Članovi Povjerenstva (titula, ime i prezime):

1. doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber
2. nasl. asist. Sanja Bakić
3. izv. prof. dr. sc. Helena Dragić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (*odabрати odgovarajuću vrstu rada*) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog ocjenskog rada.

Kao autor/autorica izjavljujem da se slažem da se moj završni/diplomski rad (*odabрати odgovarajuću vrstu rada*), bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 28. siječnja 2025.

Potpis studenta/studentice: Nensi Mišanović

Napomena:

U slučaju potrebe odgađanja pristupa ocjenskomu radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanu/dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.